

ЭШҚОБИЛ ШУКУР ШЕЪРИЯТИДА БАДИИЙ ОБРАЗ ТАКОМИЛИ

Эргашова Садоқат Эшмамат қизи

Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти
университети 1 - босқич таянч докторанти
<https://doi.org/10.5281/zenodo.7144614>

Шеърятнинг асосий хусусиятларидан бири образлиқдир. Шеърӣ асарлар шунчаки маълумот берибгина қолмай, инсон хотирасида воқеълик суратини чизади ва ўқувчи тасаввурида маънолар, ассоциатив боғланишлар ва таққослашларни уйғотади, нарса ва ҳодисалар ҳақида янгича тасаввур ҳосил қилади. “Бадий образ” атамасига бағишланган кўплаб тадқиқотлар мавжуд бўлсада, насрий образлар ва шеърӣ образлар ўртасидаги семантик чегараларнинг моҳияти етарлича очиб берилмаган. “Шундай экан, бу икки турдаги образни бир-биридан фарқлаш зарурати сезилади. Бизнингча, бу икки атама ўртасидаги фарқни белгиловчи асос шеърӣ матннинг ўзига хос табиатидан келиб чиқади. Шеърӣ матн тил тизимида белгиланган қоидаларга бўйсунди, лекин қўшимча равишда унга қўшимча чекловлар қўйилади: метро-ритмик меъёрларга риоя қилиш талаби, қофия, фонологик, лексик, шунингдек, ғоявий ва композицион даражаларда ташкил этиш”. Иккинчиси шеърнинг яна бир хусусияти: сиз билганингиздек, насрни шеърятдан ажратишга ёндашувлар одатда фонетик ва графикага бўлинади. Ю.В. Казарин шеърӣ матннинг 10 та асосий сифатини ажратиб кўрсатди: тўлиқлик (формал, семантик ва бошқалар), маданий контекстан ажралмаслик, индивидуаллик, изчиллик ва тузилиш, оптималлик, регенеративлик, очиқлик ва қатъийлик. Шундай қилиб, фақат яхлит шеърӣ матн шеърӣ реноминация жараёнида реноминант ҳисобланади. Учинчиси фақат шеърӣ образнинг бадий образдан фарқли ўлароқ, нутқ даражасининг исталган элементи, шунингдек, ўзига хос эстетик таъсирга эга бўлган ҳар қандай расмий хусусиятга эга бўлган унсурлар орқали амалга оширилиши ва “мустаҳкамланиши” мумкинлигини билдиради. Шеърятда мазмун билан ажралмас бирликни ташкил етувчи асар тузилишини семантика эгаллаши мумкин. Берилган нарсада фикрнинг тузилишга муносабатидаги муҳим элементларнинг кўпайишининг асосий сабабидир.

Юқорида таъкидланганидек, эстетик таъсирнинг шаклланишида шеърӣ асарнинг ўзига хос унсурлари муҳим рол ўйнайди: шеърнинг луғавий мазмуни ҳам, шаклий элементлари ҳам лирик асарнинг образлилиги устида ишлайди. Шеърятдаги образлиқ ўзига хос табиати билан энг кучли эстетик, ҳиссий ва руҳий таъсирга эга. Лирик

образларнинг ўзига хос хусусиятлари ва бадииятини истеъдодли шоир Эшқобил Шукур шеърлари мисолида кўриб ўтамиз. Шоир шеъриятида образлар ранг- баранглигини кузатамиз. У гоҳ дарахт гоҳ майса, гул бўлиб, гоҳида эса хуркак оху ва йиртқич йўлбарс, беозор қушлар, куйловчи- йиғлоқ тошлар ҳамда гуллаётган най садолари бўлиб, шеърга руҳ олиб киради. Ўша руҳ – образ демакдир.

Адабиёт, шеърият образлилик билан тирикдир. Шеъриятда самимият ҳам бўлиши керак. Шундагина у бир умр эсда қолади. Шоир шеърият олдида иккита асосий талабни қўяди: Буларнинг биринчиси поэзиянинг табиати билан, иккинчиси эса ижодкор шахс-шоир табиати билан боғлиқдир.

Ишимизнинг бу қисмида таниқли шоир Эшқобил Шукурнинг образ яратиш маҳорати хусусида тўхталар эканмиз, юқорида таъкидланган жиҳат, яъни образлилик ва самимийлик шоир лирикасининг асоси эканлигини кўрамиз.

Дарвоқе, рус адабиётшуноси ва танқидчиси Юрий Боров “Эстетика” асарида “Бадиий образнинг материали бир томондан реал воқелик, иккинчи томондан ижодкор шахсидир” деганда айтилган маҳорат масаласида сўз юритади. Зеро, ижодкор маҳорати туфайли воқелик бадиий ифода топади, ижодкор нафаси у яратган бетакрор образларда бўй кўрсатади.

Ўтган асрнинг 80-йилларида адабиётимизга кириб келган шоир Эшқобил Шукур ижоди шу давр адабий руҳини ўзида ифода этган. Адабиётшунос Баҳодир Карим айтганидек, “70- 80-йиллар ҳамда истиқлол арафасидаги ўзбек шеърияти инсонни таҳқирлаган ижтимоий тенгсизликка қарши зимдан курашди; миллий қадриятлар қадр-қимматини улуғлади. Жамият ҳаётидаги адалотсизлик сабабларини рамазлар воситасида фош этди. Бу давр шеъриятининг бадиий қудрати ҳам айнан шунда. Шоир сўзи қадр топди, шеърлари, бамисоли сеҳрли тоғдек, ватанпарвар, адаolatпеша инсонлар учун маънавий таянч бўлди. Шоир нимани, қандай ва нима учун ёзаётганини билиб турди. Шу нуқтаи назардан Шавкат Раҳмон, Усмон Азим, Хуршид Даврон, Йўлдош Эшбек ва бошқа қатор шоирлар руҳиятидаги пўртаналар умуминсоний моҳиятга эга бўлди.” Шулар қаторида шубҳасиз шоир Эшқобил Шукур ҳам бор.

Эшқобил Шукурнинг бадиий маҳорати ҳақида, аниқроғи образ яратиш маҳорати хусусида сўз юритар эканмиз, лирик қаҳрамони атрофни шоирона ўткир нигоҳ билан кузатиб, ундан ҳикмат уқаётганини ҳис этамиз. Шоир табиат билан инсон, унинг уй-ҳислари, қувонч-ташвишлари, кайфияти орасида ўхшашликлар топади ва улар ёрдамида дилидагини изҳор қилишга интилади. Шоир ижодий изланишларини кузатар эканмиз,

у ўзининг илк машқлариданоқ оддийгина изҳор эмас, поэтик изҳорга, образли ифодага ҳаракат қилади. Табиий ижодкорнинг тарбия топган муҳити, оиласида адабиётга, шеъриятга бўлган катта ҳавас ва муҳаббат унинг шоир сифатида шаклланишида муҳим омил бўлган. Қумқўрғонда, Боймоқли қишлоғида ана шундай инсонлар кўп бўлганини таъкидлаган шоир, онасидан кўплаб халқ қўшиқларини эшитгани, кейинчалик уларни қайта ишлаб шеърга солганини яширмайди. Ана шу изланишлар шоирнинг маҳоратининг шаклланишида, образ яратиш маҳоратининг ўсишида муҳим омил ҳисобланди.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Лотман Ю.М. Анализ поэтического текста: структура стиха. – СПб.: 1996. – 252 с
2. Казарин Ю.В. Поэтический текст как система: Монография. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 1999. - 260 с.